

CORVIN-CODEXEKRŐL.

THALLÓCZY LAJOSTÓL.

Elnézését kérem e folyóirat t. szerkesztőjének, ha a Corvin-codexek tág terére lépek s a buvárkodások alkalmával fölmerült anyagot a szakközönség elé terjesztem. Könyv- és levéltárbuvarlatok alkalmával sokszor úgy jár az ember, mint a vadász, ki bizony nem nézi mindig, hogy milyen vad kerül elébe, hanem szenvedélyétől elkapatva lelövi. Lehetetlen olykor megállani, hogy az ember ne érdeklődjék egyéb tárgy iránt, s csak épen a maga kitzűött célja foglalja le teljesen. Különösen a Corvinával szemben már eleve is elfogult a kutató. Nem tekintve a tárgynak magában véve is érdekességét, már csak az a kitartó — nem nevezhetem reclamenak — fáradozás, melylyel a Corvina kutatói, de különösen e folyóirat szerkesztője, immár tizenöt év óta igyekeztek megismertetni a szakközönséget e kérdés minden lehető részletével, szinte kötelességünk-ké teszik, hogy mi is verjünk hát egy szeget a zászló nyelébe.

I.

Tavaly a dalmát gyűjteményekben kutatógva, a ragusai dominikánusok rendháza könyvtárában az egymásra halmozott kéziratok között, egy olyan kötésű akadt kezembe, mint a bécsi udvari könyvtár Corvin-kéziratokéi szokott lenni. Csontosie az érdem, hogy a Corvina maradványainak biztos kriteriumai közé sorozhatjuk a budai könyvtárnak többé-kevésbé eltérő, de alap-typusokban megegyező bőrkötéseit. — Már a Konstantinápolyból hazaérkezett Corvin-codexek bibliographiai ismertetése megjegyzi,

(«Magyar Könyv-Szemle» 1877. 157. l.) hogy a Corvin-codexek második csoportját azok a kéziratok képezik, melyeknek illetőségi helyét nem a címlapra festett címér, hanem a kiállítás jellege dönti el. E szempontot alkalmazta az országos könyvkiállítás Corvin-codexeinek leírásánál (A budapesti országos kiállítás latin kéziratai 1882. 40. l.) s így járt akkor, mikor a latin Corvin-codexek bibliographiai jegyzékét állítá össze.¹ («Magyar Könyv-Szemle» 1881. 140. l.)

Gyér tudomásom daczára is kétségtelennek tartám, hogy Corvin-codexsel van dolgom, miben különben e folyóirat szerkesztője is megerősített, midőn a codexet meglátta.

A 29 cm. magas, 20 cm. széles, veres, préselt bőrrel bevont fatáblába kötött ívrétű kézirat, mely a Corvina-kötés jellegző sajátosságait tünteti föl, kötése elő- s hátsó lapján, virágos és lombozatos ékítményekkel díszített négylevelű — a levelek közt négy csúcsban kiszögellő — ékítményben (quarte feuille) a magyar-cseh címerrel van ellátva, melyen a nyílt kir. korona ékeskedik, a hollós szív pajzs azonban hiányzik. A hátsó lap felső szélén a kézirat címe olvasható: CYRILLVS: CONTRA: HERETIC: ² A kötés, címét leszámítva, egészen olyan, mint a múzeumi Curtiusé, melyet a «Könyv-Szemle» 1890-ki folyama színes fac-similében ismertetett.

Sajnos, hogy barbár módra megcsontított kézirattal van dolgunk. Majdnem biztosra vehetjük, hogy egyike azoknak az ismeretes — nevezzük így — könyvkisajátítóknak járt itt «tanulmányozás» céljából, ki, ha már az egész művet nem vihette el magával, legalább a becses lapokat vagdosta ki. Még sajnosabb,

¹ E jegyzékbe a valószínű Corvin-codexeket nem vette fel, «mivel ezeket véglegesen csak akkor fogjuk meghatározhatni, ha a kétségtelen Corvin-codexek statistikáját tisztába hozzuk». T. barátunk azóta négyszer is megállapította a statistikát. 1882-ben, mikor jegyzékében (39. l.) 112 kétségtelen Corvin-codexet mutatott ki, azután akad. székfoglalójában — melyet classicus műveltségű barátunk valószínűleg a nonum prematur in annum elvénél fogva még nem adott ki, — 1888-ban az «Arch. Értesítő» 97. l. Mátyás és Beatrix arczképeiről szóló tanulmányában 120 Codexet mutatott ki s mikor 1889—90-ben megjelent a «Magyar Könyv-Szemle» 1888-iki folyama, Ábel Jenő cikkéhez írott jegyzetében 167. l., 122-re tette a Corvina maradványainak számát.

² Teljes címe: Thesaurus, quatordecim libros complectens: et de substantialitate Filii et Spiritus Sancti cum deo Patre, contra haereticos, Georgio Trapezontio interprete. — Első kiadása nyomtatásban 1514-ben jelent meg.

hogy ez a hírheft gyűjtő, ki hörcsökként halmozta össze a mindenfelől kisajátított anyagot, «helynyeres» czéljából illő áron azután tuladott egy-egy szállítmányon.

Az egész 139 levélből álló olasz hártvakéziratban van 10 quinternio s 2 quaternio. Az első quinternio, minthogy az utána következő a 11-ik lapon kezdődik, teljesen hiányzik; az erőszakos kitépés nyomai látszanak. Ez első quinternio czímlapján — ha ugyan eredetileg rá volt festve — kellett a czímernek is lenni. A meglévő harmadik quinternioból hiányzik a 35-ik levél, a 6-ikból a 64-ik számú. Az utolsó quaternioból meg épen csak 6 lap maradt meg, a többi ki van vágva. A teljes 14 libert tartalmazó munkából tehát csak 12 van meg, s így kettő hiányzik.

A lapszámozás egykorú; a levél *a* lapja közepén veres római szám mutatja a pagina számát, jobbról látjuk a caput számát jelezve. A levél *b* lapján balról ki van írva ugyancsak veressel Cyrilli (rövidítve Cy), közepén a gyűjtő czím (theologica); a folyó lapszámozást minden levél *a* lapja jobb sarkán szélről arab szám jelöli.

A tárgyalt anyag caputokra van beosztva, van mindössze: 61. A lapszéleken a kézirat írója rövid tartalom-mutató kivonatokat alkalmazott, de csak az első négy meglévő levélen; a második levél *b* lapján későbbi írással olvasható két, a tárgyat illető jegyzet. A kézirat provenientiájára vonatkozó bejegyzésnek sehol semmi nyoma, s így még hozzá sem vehetünk, vajjon hogyan kerülhetett e kézirat Ragusába.

Kiállítását illetőleg a kézirat nem tartozik a fényesek közé; kézírása teljesen megfelel a bécsi udv. könyvtárban 109. sz. a. őrzött s 1453. iratott Corvin-codexének, mely a Genealogia Deorum-mal kezdődik s mely az első üres hártyalapon látható CMO jegy szerint Cuspianus gyűjteményéből került oda. Azonos az írás az 1443. Aug. datált s ugyancsak a bécsi udvari könyvtárban őrzött 1037. számú Corvin-codexsel, melynek ép, úgy, mint a ragusainak hátlapja felső szélén van a teljesen egy típusu felirata. Ez a codex Cyrillusnak egy másik munkáját tartalmazza. Czíme: «Incipit tractatus qui dicitur Apologiticus doctoris greci Cyrilli de greco in latinum translatus, diuisus in quattuor libros; primus est contra imprudentiam, secundus contra superbiam, tertius contra cupiditatem et quartus contra luxuriam» (Ki volt állítva a könyvkiállításon

187. sz. a. Csontos: 60—61. l. A címlap alsó széle — írja — hol Mátyás címere volt — ha volt t. i. — le van szakítva. «Magyar Könyv-Szemle» 1881. 155. l.)

Mindhárom jellegére nézve egyező codex — úgy vélem, — azért nem viseli címlapján belől a Mátyás címerét, mert uralkodása előtt iratván, nem megrendelésre készült, hanem csak acquiráltatott s egyforma kötésben állíttatott be a thekába. E suppositionnak természetesen kevés az értéke, mert csak azon alapúl, hogy a 109. számú, a két említett codexsel egyező Corvin-codexen nincs címer.

A ragusai Corvin-codex captujai egyszerű piros és kék színes betűkkel kezdődnek, összesen van 68. Az egyes liberek diszes initialékkal kezdődtek, de ezeket a fent dicsért kisajátító, részint ollóval, részint pusztá kézzel kimetszette, illetőleg kitépte. És pedig: a 27^b oldalon, a 35 levelen, 47^a a féllap kimetszve, 63^a lapon, a féllap kimetszve, fölül még látszik egy aranygömböcske, csonkák továbbá: a 66^a, 70^b, 77^b, 83^a, 97^a, 100^a, 128^a lapok.

A codex jelenleg a sarajevoi orsz. múzeum tulajdonát képezi.

II.

Már e codex leírása alkalmából, midőn a «Magyar Könyv-Szemle» ez irányban oly gazdag készletét egybevetém, nagyban éreztem hiányát az eddig felkutatott Corvin-codexek egybevető könyvtári összehasonlításának. A leírások pontosak s kivált a konstantinápolyi latin kéziratok jegyzéke oly praecis, hogy hibát azon keresve sem találunk. No legföljebb azt, hogy az initialék leírása oly részletes, hogyha fogalmat akarunk alkotni róla, legjobb az eredetét megnéznünk.

Hiszem azonban, hogy a Corvina tüzetes leírása kéziratban már megvan s így felszólalásomat, csak mint a várakozás jelét kívánom tekintetni. Teljesen igazolva találtam Csontosnak azt a nézetét, hogy a bécsi udvari könyvtár átkutatása, a magyar középkori művelődés-történet első rangú postulatuma. (A bécsi udvari könyvtár hazai vonatkozású kéziratai. «Magyar Könyv-Szemle» 1884. 157. l.) Sőt még tovább is mernék menni. Azt állítom, hogy a kéziratok alapos áttanulmányozása s a történet-bibliographiai

szempontok szerint való közzététele egy emberöltőt kíván. Olykor eszembe is jut aztán a német mondás: Warum in die Ferne schweifen, mikor — bocsásson meg a t. szerkesztő úr egy naiv kedélyű embernek — Wolfenbüttelbe, vagy egyéb helyekre utazik egy-egy törhetetlen erélyű felfedezőnk. Tudom, hogy életfeladatokat nem lehet senkire sem erőltetni, de nagyon helyesen cselekedett Csontos, mikor a bécsi udv. könyvtár anyagáról becses, de — mint maga is megvallja — még nem teljes kimerítő fogalmat nyújtott. A mennyiben Csontos az udvari könyvtár kézirati katalógusa alapján megvizsgálta a kéziratokat, kimutatása kimerítő és részletes, de arra természetesen nem volt ideje, hogy minden egyes kéziratot megvizsgáljon. Csak egy kis példát hozok föl erre nézve. Összehasonlítván a 109. sz. udv. könyvtári Corvin-codexet a fön-
tebb ismertetett ragusai kézirattal, a katalógus szerint rájöttem, hogy van a könyvtárban 250. sz. a. ugyancsak egy kézirat, melynek tartalma — egy darabot kivéve — teljesen azonos a 109. sz. Corvin-codexével, azonos az írás s a jelzet arra vall, hogy ez is a Cuspinianusé. Első birtokosa a bejegyzés szerint Gremperius volt (Codex ad lectorem Grempery [si scire cupis] liber esse Joannis sum Tibi fac placeas, sed rogo furta caveas). Hátsó tábláján az ár: Emptus hic liber floreno Ungarico in auro, XXV. den. Ungaricis 1512. Kötése egykorú, de nem Corvin féle. Már most — a nélkül, hogy e kézirat magyar provenienciáját vitatnók — annyi bizonyos, hogy egy *magyar* értéken vásárolt kézirattal van dolgunk. Ez a Codex Csontos jegyzékében nincs meg.

Mennyire igaz, a mit a «Magyar Könyv-Szemle» czikke (1884. 162. l.) mond, hogy «a kéziratokat a provenientia szempontjából a hely színén közvetlenül kell tanulmányoznunk» s hogy a középkori kézirati anyag csak úgy állítható össze, ha darabról darabra megyünk, azt a laikus is bizonyíthatja. Közismeretű, hogy a bécsi könyvtárba kerültek Faber János bécsi püspök, Cuspinianus, Zsámboki stb. hírneves gyűjteményei. Faberre és Cuspinianusra utalt e részben Fischer Lajos (König Mathias Corvinus und seine Bibliothek. Bécs, 1878. 19. l.), mikor az udv. könyvtár Corvin-codexeit kutatta, Zsámbokit Csontos méltatta először («Magyar Könyv-Szemle» 160—161. l.). Csakhogy Fischer kizárólag a Corvin-codexeket kereste s Fabert illetőleg általánosságban azt írja, hogy könyvgyűjteménye a bécsi egyetem révén került az udvar theká-

jába. Csakis azok a kéziratok kerültek a Collegium D. Nicolaihoz címzett hittani intézetbe s annak felozslása után 1545. az egyetemre, melyeket a püspök — mint nyomtatott ex-libris lapjai igazolják — «non ea pecunia, que ex proventibus et censibus Episcopatus provenit, sed ea, quam ex honestissimis nostris laboribus aliunde excepimus» Fabernek e magán-gyűjteményében vannak Cuspinianustól vett kéziratok (109., 199., 1037. stb.) s olyanok, melyeket mások révén gyűjtött. 1526. de már Mátyás halála után is, a nyugati könyvpiacz hazánk kéziratkészletét váltá magához, ezen a révén első sorban s II. Lajos alatt Mária királynő útján is Bécs részesült, mint szabad kézből vevő, a legtöbb előnyben. Értékes feladat lenne, ha Faber könyvásárlásai nyomán elindulva, a bécsi érseki és káptalani könyvtárakban kutatnának szakembereink. Annál kívánatosabb ezeknek átkutatása, mert az udv. könyvtár néhai tömérdek tudó igazgatója: Birk E. is csak nagyon keveset tudott az ottani kéziratokról. Már pedig Faber ex-libris lapjaiból biztosan következtethető, hogy azok a munkák, melyeket a püspökség pénzén vásárolt, nem kerülhettek máshová, mint annak a könyvtárába.

A provenientiára vonatkozó tanulmányoknak az udv. könyvtárban beállott irányváltozás következtében most már tág terök nyílik s itt az ideje, hogy megkezdessenek. Birk udvari tanácsosnak — mint hagyatékából kitűnik — volt is szándéka a könyvtár pragmatikus történetére kiterjeszkedni, s e célból minden adatot egybegyűjtött. Többek között a Fugger-féle vásárlásra ¹ vonatkozó udvari kamarai adatok — Közös pénzügyminiszterium, Niederoest. Herrschaftsakten FW. ²/₆ — is előkerültek.² Ezeket, mint könyvtár-történeti érdekűeket e folyóirat rendelkezésére bocsátom.³

¹ Lambecius után említi Csontos *Magyar Könyv-Szemle* 1884. 158.

² Mellesleg ide iktatom a Verancsics hozta 1391. sz. Corvin-codex (Thomas super Lucam) hátlapján olvasható jegyzetet: «*Liber reductus ex Constantinopoli Viennam mense Octob. anno Do. MDLVII per R^{um} Do. Epm. QQ. Sem. Do. Anthonium Vrantium Oratorem Regium, qui fuit antea ex biblioteca Buden. invictiss. Regis Mathie Hungarie per Turchas ablatu anno Domini MDXXVI. profligato Rege Ludovico in Campo Mochachien.*» Hogy Verancsics céltudatosan kutatott Zay Ferenczcel együtt (kinek codexe szintén ismeretes), bizonyítja Lucretiushoz írott levele is: «Összes munkái» IV. köt. 54. l. 1555. jul. 1.

³ Alkalmilag közölni fogjuk.

III.

A Corvina-maradványoknak hosszas tanulmányon alapuló beható ismerete nélkül, nekem a laikusnak, nem lehet véleményem mondanom, hogy vajjon a Zsámboki szerzte kéziratok közül melyik tartozott a Corvinához, vagy a mint Fischer elnevezte: Corvin könyveihez. A hasonló tárgyú, Vespasiano Bisticci módorában kifestett hasonló kéziratokra hamar rámondja a más szakmájú kutató a valószínű jelzöt, melylyel ezen a téren gyakran feneketlenül mély tudományosságot szokás eltakarni. Ez alkalommal megemlítem Birk udvari tanácsosnak abbeli nézetét, hogy még a czimerrel ellátott s most Európa különböző könyvtáraiban elszórt u. n. Corvin-codexek sem voltak mind Mátyás könyvtárában, szerinte a kézirat és betűfestők — minthogy a kínálat s a készlet nagyobb volt a keresletnél — a kéziratokat Mátyás czimerével látták el, csakhogy jobban túladjanak rajta. E nézetet csak olybá kérem vétetni, mint a különben nagytudományú bibliograph dogmáinak egyikét, melyeket folyton ismételt, csakhogy aliquid dixisse videatur. Másfelől nem hagyhatom megemlítetlenül, hogy a nem Corvina-kötésű, de Bisticci-festésű kéziratok közül az olyanok, mint p. a 18. sz. Titus Livius (Imre bulcsi apáté, eml. Csontos 1884. 164), a 19. sz. Zsámboki-féle Titus Livius dec. I., a 20. sz. Livius decas III. (hol bizonyos idiosyncrasia Mátyás arczképét láttatja velem), a 21. sz. Titus Livius decas IV (lib. 31., 32., 34–40), a babérkeretet üresen tüntetik fel a czímlapon. Nem Corvina-codexek-e, Fischer a valószínűek közt nem említi, vagy nincs-e vonatkozásuk vele?

Ime Titus Livius a Corvina maradványai között:

1. Titi Livii Patavini Historiarum Decas I. (Udvari könyvtár 18. sz. Ism. Csontos a bpesti könyvkiállítás kéziratái között 45. l., «Magyar Könyv-Szemle» i. h. 156. l.)

2. Veronában három Livius-codex van a Corvinából:

a) a Decas III. (ezzel tehát ki volna zárva, hogy az udv. könyvtár 20. sz. Codexe Mátyásnak készült volna);

b) a De bello Macedonico Girolamo dai Libri initialejával;

c) Historiarum Decas (ezt az ismertető restelte kideríteni. L. ezekről Rómer után «Magyar Könyv-Szemle» 1881. 194. l.)

3. Cheltenhamban — ezt Csontos délután fel, «Magyar Könyv-Szemle» 1889. 367. l. — van T. Liviusnak *De secundo bello Punico* című, a bécsi udv. könyvtár 22. sz. Corvin-codexével egyező kézírata, melynek írója is ugyanaz t. i. Johannes Franciscus de Sancto Geminiano.

4. A most rendezés alatt álló cs. és kir. hitbizományi könyvtárban (az udv. könyvtárból került oda) őrzik: Titus Livius *Patavinus De bello Macedonico* című, újabbkori kötésű ivr. 34 cm. m., 23·5 cm. sz. hártýakéziratát. Czimlapja alsó szélén aranyos keretű babérkoszorúban látjuk az egyesített (1—4 Mo., 2—3 Cseho.) magyar-cseh czímert, fölötte korona, két oldalt M A betúk, írója Johannes Franciscus Martius Geminianensis, tehát ugyanaz, a ki az 1. és 3. alatt említetteket írta. 170 l. van benne (17 quinternio; custos hiányzik a 7. és 11. quint.; tíz initiale Bisticci izlésében: 1^a, 9^b, 18^b, 34^a, 55^a, 74^a, 89^b, 111^a, 135^a, 155^b oldalon Egy oldalon van 36 sor. Az utolsó hártýalevél üres).

E kéziratot Csontos már — a könyvtár kézirat gyanánt nyomtatott katalogusa nyomán (10. 48. 9.) — előbb ismerte, s a «Könyv-Szemle» 1890-diki folyamában le is írta, azért egyszerűen utalunk rá s óhajtjuk, hogy ezen egy másolótól származó három Corvin-codexnek czimlapját és colophonját fényképmásolatban megszerezze. E kézirat gr. Wolckenstein János Jakab ismert tyroli gyűjtő (élt a múlt század elején) könyvtárából került Bécsbe.¹

Főlemlítők ezen kéziratokat, mert kitűnik, hogy Mátyás könyvtárában voltak ugyanazonos tartalmú codexek; két Livius: *De bello Macedonico*, a veronait G. dai Libri, emezt V. Bisticci festette. E szerint sem lehet érvül felhozni, hogy mert egy kétségtelen Corvin-codexünk van, egy ugyanolyan tartalmú, nem czímeres, nem Corvin kötésű codex per absolutum ne lehessen a Corvinából való.

Még egy körülményt akarok megemlíteni. A müncheni könyvtárból a budapesti kiállításon 180. sz. alatt láttuk Aur. Cornelius Celsus *De medicina* című Corvinianus kéziratát. (Csontos i. m. 157. l. Itt sajtóhibából van a múzeumi Polybius 189. sz. a. sorozva, annak sorszáma 146 volt). Ugyancsak a hitbizományi könyvtár-

¹ Különben Tyrolból az ambrasi-gyűjteményből került Bécsbe a 256. sz. Corvin-codex is.

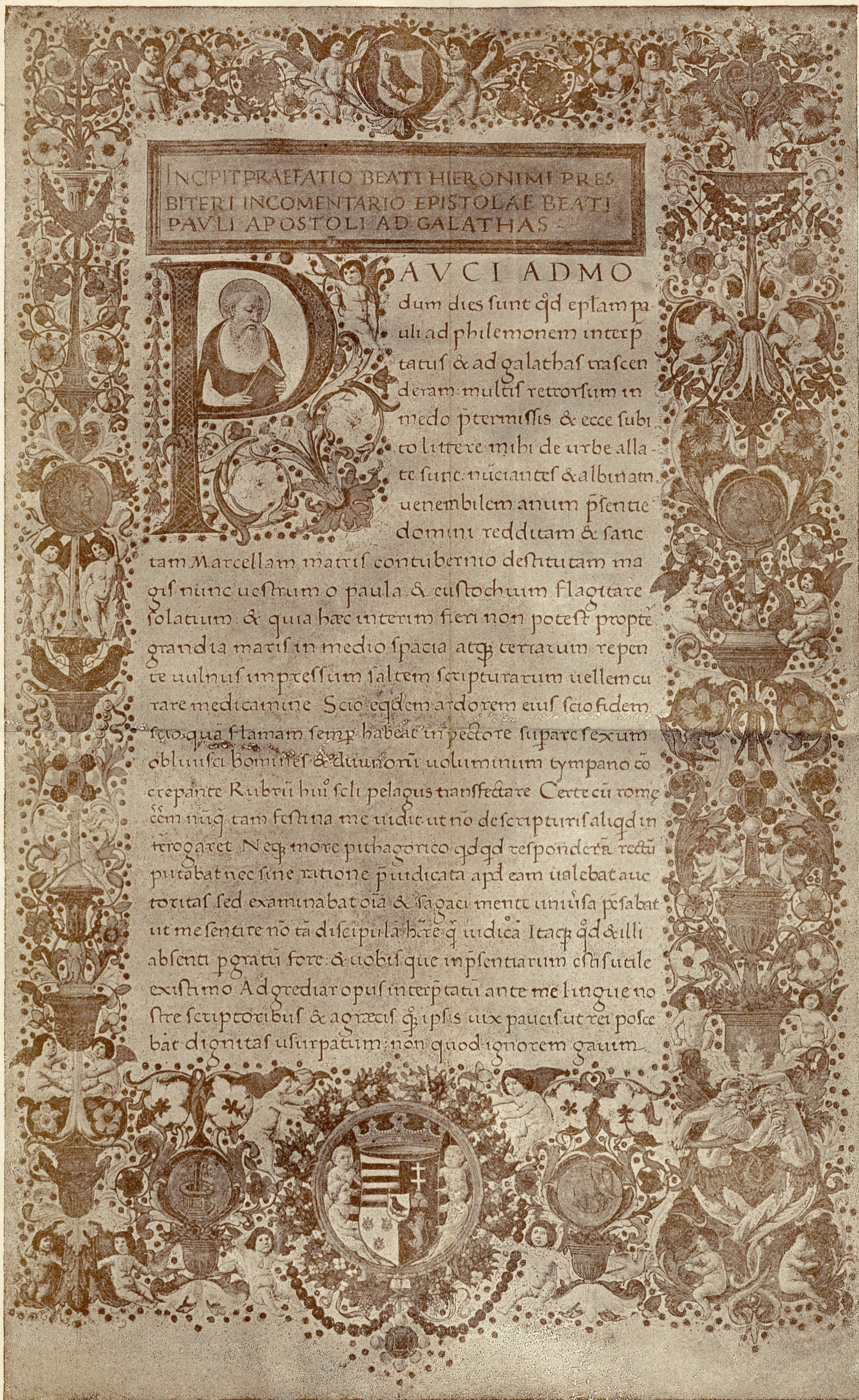
ban találjuk 3113. sz. a. Aur. Cornelius Celsus e művét, mely Florenczben iratott s MCCCCLXXI-ben VI. nonas Julias fejeztetett be. Ugyanoly babérkoszorú van a czímlapon, mint a föntebbi Livius-codexen, két oldalt, mint pajzsvédők az angyalkák, de a *czímer hiányzik*, a kötés nem Corvinás, de egykorú. Festése kétségtelenül az, melyet Bisticceinek tulajdonítanak.

Ime mindössze ennyi az, mire Bécsbe ránduló kutatóinkat figyelmeztetni óhajtottam.

* * *

Fogadja t. barátunk szerencsés felfedezéséhez, melylyel a Corvina bibliographiáját egy ismeretlen Corvin-codexszel gyarapította, őszinte szerencsekívánatunkat s azon készségeért, hogy közleményével folyóiratunkat tisztelte meg, melyhez 1876 óta munkatársi és ügybaráti kötelékek fűzik, hálás köszönetünket. Közleményét, subjectiv kitérései daczára, változatlanul adtuk. De a Corvina maradványainak felderítéséhez és a bécsi udv. könyvtár hazai vonatkozású kéziratához fűzött megjegyzéseit nem hagyhatjuk észrevétel nélkül. Ezekre, tekintettel a modenai Corvin-codexekről szóló közleményünk terjedelmére, legközelebb egy önálló cikkben fogunk válaszolni. Addig is megjegyezzük a következőket: A «Magyar Könyv-Szemle» 16 évi fönnállása óta, az általunk ismeretett Corvin-codexeken kívül, t. barátunk Corvin-codexe a 8-dik ismeretlen kézirat, melyet folyóiratunk hazai és külföldi ügybarátaink sziveségéből ismertetett. A sorozatot dr. *Meyer Vilmos* müncheni királyi állami könyvtárőr nyitja meg, ki az általa a müncheni királyi könyvtárban felfedezett három ismeretlen Corvin-codexet legelőször folyóiratunk 1878-iki folyamában ismertette. Őt követte dr. *Gebhardt O.* göttingai könyvtárőr, ki a göttingai egyetemi könyvtárban talált ismeretlen Corvin-codexnek leírását folyóiratunk 1885-ik folyamában tette közé. Következett dr. *Eisenhardt O.* hamburgi könyvtárnok, ki a dr. Isler által a hamburgi könyvtárban talált állítólagos Corvin-codexet folyóiratunk 1887-iki folyamában igazi értékére leszállította. Majd dr. *Ábel Jenő* elhunyt barátunk, ki az általa Volterrában és Florenczben talált két ismeretlen Corvin-codexet a «Könyv-Szemle» 1887-iki folyamában írta le. És most tisztelt barátunk, ki jelen közleményével megörvendeztetett. Ezen eredmény arról tanuskodik, hogy a «Magyar Könyv-Szemle» által a Corvina-kérdés tisztázására megindított és «*kitartó fáradozással*» folytatott tudományos mozgalom nem volt meddő, hanem kiérdemelte a hazai és külföldi szakférfiak figyelmét, kiknek közreműködése tette lehetővé a sikert, melyet folyóiratunk e téren elért. Egy eredménye mindenesetre van a mozgalomnak és ez az, hogy hazai és külföldi szakférfiak a Corvinára vonatkozó kérdésekben nem a külföldhöz, hanem hozzánk fordulnak felvilágosításért. Reméljük, hogy ügybarátaink a jövőben sem fogják tőlünk megvonni szives támogatásukat s hisszük, hogy t. barátunk ismeretlen Corvin-codexe nem az utolsó, melyet folyóiratunkban ismertettünk.

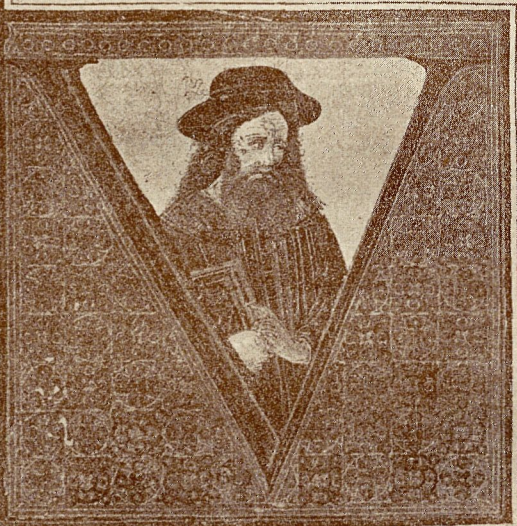
Szerk.

INCIPIT PRAEFATIO BEATI HIERONIMI PRESBITERI IN COMMENTARIO EPISTOLAE BEATI PAULI APOSTOLI AD GALATHAS

PAVCI ADMODUM dies sunt quod epistolam pauli ad philemonem interpretatus & ad galathas trascenderam multis retrosum in medo p̄missis & ecce subito littere mihi de urbe allate sunt. nūciantes & albinam uenibilem animum p̄sentie domini redditam & sanctam Marcellam matris contubernio destitutam magis nunc uestrum o paula & custochium flagitare solatium & quia haec interim fieri non potest propter grandia maris in medio spacia atq; certarum repente uulnus impressum saltem scripturarum uellem curare medicamine. Scio eadem ardorem eius scio fidem fore qua flammam semp̄ habeat in pectore superare sexum obliuisci homines & diuinorum uoluminum tympano crepante Rubrii huius scli pelagus transsectare. Certe cum romam nūq; tam festina me uidit ut non descripturis aliquid interrogaret. Neq; more pythagorico quod quod respondera rectū putabat nec sine ratione p̄iudicata apud eam ualebat auctoritas sed examinabat oia & sagaci mente uniuersa p̄sabat ut me sentire non tā discipula hāre q̄ iudica. Itaq; quod & illi absentis p̄grati fore & uobis que in p̄sentiarum casu utile existimo. Adgrediar opus interpretati ante me lingue nostre scriptoribus & agracis q̄ ipsi uix paucis ut rei poscebat dignitas usurpatum non quod ignorem gauium.

IOANNIS CRYSOSTOMI OMELIÆ
 I EPISTOLAM PRIMAM AD TIMOTHE-
 VM PER ABROSIVM MONACHVM E-
 GRÆCO IN LATINVM TRÁNSLATAE

MNVS EX APOSTOLI DISCI-
 pulis timotheus fuit. attestatur autē
 et lucas in actibus apostolorum. mirabi-
 lis eum fuisse indolis iuuenem. Cui a
 fratribus qui lystris atq; pcony mora-
 rentur: testimonium perhibebatur pro
 bitatis atq; uirtutis. Qui una et discipu-
 lus fuit. et magister euasit. Atque adeo
 prudentia sapientiaq; preclarus: ut cū
 audiret paulum absque circūcissione pre-
 dicantē: comperissetq; ut ille obstiterat

petro: eius rei gratia eligeret non modo contrarium nichil predicare: ue-
 rum id etiam pati. Circumcidit enim eum inquit in eiusmodi etate atque
 ita illi omne prociuis ministerium credidit. Sufficere quidem poterat a
 affectus apostoli mira; dilectio uirum indicare cuiusmodi fuerit. Quip-
 pe et alibi ipsi testimonium perhibet: scribens ac dicens. Experimentū
 eius noscitis. quoniam tanq; patri filius mecum seruuit in euangelio. Co-
 rinthijsq; rursus eum scriberet: ait. Misi uobis timotheum: qui est fili-
 us meus carissimus et fidelis in domino. Et iterum. Videte ne quis eum
 contempnat. Opus enim domini operatur. sicut et ego. hebreis quoq; scri-
 bens: ait. Cognoscitis fratrem timotheum dimissum. plurimaq; multis ex
 locis qui diligenter inquiret: inueniet beniuolentie ac dilectionis inditia.
 Ea etiam que nunc usque fiunt miranda: ipsius confidentiam ac uirtutē
 ostendere facillime possunt. Verum enim si quis curiose perquirat. quid
 sit quiritio ac timotheo tantum ex omni discipulorum numero scribat. i-
 cum et silas et lucas probati quoq; ac mirabili uirtute preclari fuerint.
 ait nanq; ipse eum scriberet. lucas solus est mecum. Sed et clemens unus
 ex comitibus eius fuisse eligitur: eum et de ipso scribat eum clemente et
 ceteris coaduatoribus meis: Non id quidem ab re aut incongrue faciet.

